

Fiets in Transitiedenken

Mariska van der Steen – Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat –
mariska.vander.steen@minienw.nl

Bijdrage aan het Colloquium Vervoersplanologisch Speurwerk 13 en 14 oktober 2022, Utrecht

Samenvatting

Transitie is een woord waar we in deze tijd niet aan ontkomen. Of het nu gaat over energie, klimaat, woningbouw, gezondheid of mobiliteit, op alle vlakken is er een transitie nodig. Zo'n transitie gaat gepaard met weerstand en wrijving. Dingen moeten anders dan we gewend zijn en dat betekent dat we ons gedrag moeten veranderen.

We beperken ons hier tot mobiliteit en verkleinen dat spectrum tot de modaliteit fietsen. Met dien verstande dat fiets wel een grote impact kan hebben op transitie's; want meer en langere afstanden fietsen kan de bereikbaarheid verbeteren en het is goedkoop en met een dure olieprijsen scheelt dat in onze portemonnee.

Fietsen is gezond, meer fietsen levert gezondheidswinst op in een samenleving waar obesitas meer en meer de overhand krijgt. Als je dagelijks naar je werkt fietst, verminder je de kans op hartkwalen met 50% en de kans op kanker met 40%. Het belangrijkste motief om te fietsen is naar school (52%). Daarmee krijgen jongeren de beweging die ze nodig hebben.

Met de woningbouwopgave in het achterhoofd biedt fiets de kans om (nieuwe) wijken bereikbaar en ook leefbaar te houden ook de luchtkwaliteit vaart er wel bij. De fiets neemt 28 keer minder ruimte in dan de auto en stoot geen stikstof of andere schadelijke stoffen uit tijdens het rijden. De fiets is, samen met lopen, de duurzaamste manier om onszelf te verplaatsen. Wat alle Nederlanders bij elkaar fietsen, bespaart al 2 megaton CO₂ op jaarbasis. Het is een duurzaam alternatief voor de (fossiele) auto. Zeker als je bedenkt dat ongeveer de helft van de autoritten slechts een afstand van 5 tot 7,5 kilometer overbrugt. Wellicht een transitie naar een 15 minutensamenleving waar de eerste levensbehoeften vervuld kunnen worden door ernaartoe te kunnen lopen of door de fiets te pakken. Wordt de afstand groter dan is de combinatie fiets en OV of de (deel)auto of scooter een optie.

Kortom, de fiets als oplossing voor diverse maatschappelijke opgaven. Hoe pakt dit kabinet het fietsbeleid op? Onze ambitie is dat mensen blijven fietsen, dat mensen gaan fietsen, dat fietsen andere minder duurzame vervoersmiddelen vervangt en dat fietsen toegankelijk is voor iedereen. Nederland als fietsland 2.0. Een verkenning langs onze ambities en aanpak, een transitie in denken en doen.

1. Fietsen als oplossing voor maatschappelijke opgaven

Fiets wordt steeds meer een onderdeel van het hele mobiliteitssysteem en krijgt een steeds nadrukkelijker rol in het oplossen van andere maatschappelijke vraagstukken dan bereikbaarheid. Denk aan de woningbouwopgave, leefbaarheid en gezondheid. De fiets kan ook een oplossing zijn bij bereikbaar maken van woningbouw. Op veel plekken in Nederland worden woningen gebouwd in stedelijk gebied, waar het vaak zoeken naar ruimte is. De fiets neemt 28 keer minder ruimte in dan de auto en stoot geen stikstof of andere schadelijke stoffen uit tijdens het rijden. Fietsen is goed voor de gezondheid, in een land waar steeds meer mensen te dik zijn. Fietsen is goed voor de schone lucht, het klimaat en tegen de stikstof, in een land waar we steeds meer tegen milieugrenzen aanlopen. En fietsen scheelt files op de weg en drukte in het openbaar vervoer, nu de files steeds meer terugkeren na corona. In het Nationaal Toekomstbeeld Fiets hebben Rijk en decentrale overheden gezamenlijk de potentie voor zowel de korte als de langere termijn van de fiets in beeld gebracht.

Belang voor bereikbare en aantrekkelijke steden

In het stedelijk gebied zijn veel bestemmingen bereikbaar binnen fietsafstand. Steden lenen zich dus bij uitstek voor het gebruik van de fiets als vervoermiddel, voor zowel personen als goederen. De fiets is niet alleen van groot belang voor verplaatsingen binnen stedelijk gebied, ze vormt in combinatie met de trein, ook een prima alternatief voor de langere afstanden. De fiets speelt dus ook een grote rol bij verplaatsingen náár stedelijk gebied, vanuit steden en dorpen in de omgeving of verder weg. Door de stedelijke verdichting wordt de kwaliteit van de openbare ruimte steeds belangrijker. Hoe meer voorzieningen in de nabijheid van de bewoners worden gepland en hoe meer lopen, fietsen en OV de ruimte krijgen, hoe minder steden afhankelijk worden van gemotoriseerd vervoer. Zo ontstaat er weer meer (openbare) ruimte voor water, groen, recreatie en cultuur, wat cruciaal is voor de klimaatbestendigheid en verblijfskwaliteit van de stad.

Woningbouw

Nederland staat voor een grote woningbouwopgave. In tien jaar tijd moet een miljoen nieuwe woningen worden gebouwd. Van die geplande woningbouw zal 96% in stedelijk gebied plaatsvinden. Er komen meer verplaatsingen en er is minder ruimte. Dus neemt de fiets een sleutelpositie in: een rijdende fiets neemt namelijk 28 keer minder ruimte in beslag dan een rijdende auto en een gestalde fiets 10 keer minder ruimte dan een geparkeerde auto. Het kabinet wil de woningbouw gaan versnellen naar rond de 100.000 woningen per jaar. Om ervoor te zorgen dat de nieuwe woningen goed ontsloten en bereikbaar zijn per openbaar vervoer, fiets en auto, maakt het kabinet voor de komende 10 jaar in totaal € 7,5 miljard vrij. Het is gezien het voorgaande van belang dat een substantieel deel hiervan wordt geïnvesteerd in de fiets.

Gezonde en gelukkige bevolking

Fietsers zijn gelukkiger, productiever en minder vaak ziek. Wie dagelijks naar werk of school fietst, werkt automatisch aan zijn of haar gezondheid. De Gezondheidsraad adviseert om minimaal 150 minuten per week aan matig intensieve inspanning te doen. Mensen die bijna overal de fiets voor gebruiken, bewegen in 80% van de gevallen al meer dan 150 minuten per week, juist door de dagelijkse mobiliteit. Mensen die wandelend of fietsend naar hun werk gaan, zijn vaker tevreden, minder gestrest, meer ontspannen en beleven meer vrijheid dan mensen die dat met de auto doen. Maar ook sportief en recreatief fietsgebruik draagt bij aan de gezondheid. In het bijzonder bij ouderen draagt recreatief fietsen eraan bij dat ze langer gezond blijven. In het Nationaal Preventieakkoord is afgesproken om te streven naar "gezonde buurten, zodat [...] met prioriteit kinderen veilig en gezond naar school kunnen fietsen en lopen". Dat laatste is extra belangrijk, want fietsen naar school levert gemiddeld een kwartier extra bewegen per dag op, terwijl de richtlijn voor kinderen (van 4 tot 11 jaar) minimaal één uur matig tot intensieve beweging per dag is. Een kwart van de kinderen van 4 tot 6 jaar gaat nooit

lopend of fietsend naar school. Dit vraagt om een brede aanpak voor het stimuleren van gezonde en veilige keuzes. Er is met name veel gezondheidswinst te halen door mensen die op dit moment niet of weinig fietsen juist (meer) op de fiets te krijgen.

Blootstelling aan fijnstof is een van de belangrijkste risicofactoren voor de gezondheid, vergelijkbaar met bijvoorbeeld overgewicht. Het gemotoriseerde wegverkeer is een belangrijke bron van fijnstof. Jaarlijks worden er 3,6 miljard autoritten gemaakt korter dan 7,5 km en 4,9 miljard autoritten korter dan 15 km. Voor veel van die ritten is de fiets een reëel alternatief. Meer fietsgebruik draagt dus substantieel bij aan het terugdringen van de ziektes die samenhangen met fijnstof in de lucht en aan het behoud van gezonde levensjaren.

Belang voor het beperken van de klimaatverandering

In 2015 hebben de landen die het Akkoord van Parijs sloten, afgesproken om in 2050 klimaatneutraal te zijn. Naar aanleiding daarvan heeft de Europese Unie wettelijk vastgelegd dat er in 2050 netto geen broeikasgassen meer mogen worden uitgestoten. Om daar te komen, heeft Nederland in de Klimaatwet een reductie vastgelegd van 49% in 2030 (ten opzichte van 1990). Het nieuwe kabinet heeft deze doelstelling nog eens aangescherpt tot 55%²³.

Om de CO₂-uitstoot in Nederland voor 2030 drastisch te verlagen en daarna tot nul te reduceren, zal ook het gebruik van fossiele brandstof in het verkeer moeten worden afgebouwd. In 2019 werd ongeveer 20% van de CO₂-uitstoot in Nederland veroorzaakt door het verkeer. Het stimuleren van het gebruik van de fiets kan een grote bijdrage leveren aan het verminderen van gebruik van energie en fossiele brandstoffen in het bijzonder en daarmee aan de beoogde CO₂-reductie.

Belang voor een stikstofarme omgeving

In 2035 mag in minimaal 74% van de stikstofgevoelige natuur in de Natura-2000-gebieden de kritische waarde niet meer worden overschreden. Het nieuwe kabinet wil dit zelfs al in 2030 bereiken. Dit komt overeen met een stikstofemissiereductie van 50%. Het wegverkeer is verantwoordelijk voor een wezenlijk deel van de stikstofuitstoot (6,7% in 2018). Fietsen is een stikstofvriendelijke vervoerswijze. Elke rit in de buurt van natuur die niet met een auto (met brandstofmotor) wordt gemaakt, is directe winst. Ervoor zorgen dat de fiets meer wordt gebruikt, is dus ook belangrijk voor het behoud van kwetsbare natuur en daarmee voor het realiseren van andere belangrijke ruimtelijke opgaven.

Belang voor een inclusieve samenleving

De fiets draagt bij aan een inclusieve samenleving: het is een laagdrempelig, voordelig en praktisch vervoermiddel. Zelfs in Nederland, met meer fietsen dan inwoners (ongeveer 23 miljoen fietsen op 17 miljoen inwoners), zijn er groepen mensen die niet beschikken over een fiets of die niet of nauwelijks hebben geleerd om te fietsen. Hoe meer de fiets voor hen een reëel alternatief is, hoe meer bestemmingen voor hen binnen bereik komen, hoe makkelijker zij aan werk kunnen komen of een opleiding kunnen volgen en hoe meer zij kunnen meedoen aan het maatschappelijk leven.

Literatuurverwijzingen

- Coalitieakkoord 2021 – 2025, Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst
- Tweede kamerbrief Fiets, juli 2022, staatssecretaris Heijnen
- Nationaal Toekomstbeeld Fiets, 2022, APPM i.s.m. de Force
- Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid, Fietsfeiten – Nieuwe inzichten, 2020, Mathijs de Haas, Marije Hamersma
- Planbureau voor de Leefomgeving, Klimaat- en Energieverkenning 2021, PBL-publicatienummer: 4681